

**ІСТОРИЯ ДОБРОСУСІДСТВА МІЖ ЯМПІЛЬСЬКИМ РАЙОНОМ (УКРАЇНА) І
СОРОКСЬКИМ РАЙОНОМ (РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)**

Дослідження підготовлено робочою групою під керівництвом Вікторії Турчак
Особливу подяку висловлюємо Ямпільському телерадіомовному комітету в особі Олени
Гречанюк за надані матеріали

Історія України і Молдови, як двох сусідніх країн, має багато спільних сторінок. Вони стосуються як великої історії двох народів, так і локальної, що безпосередньо пов'язана із життям Дністровського Побережжя. Його землі завжди приваблювали людей, оскільки ця місцевість виявилася доволі зручною для життя. Саме тут, по обидва береги могутнього Дністра, віками формувались добросусідські відносини місцевих мешканців. Географічне положення, благодатний клімат, родюча земля, економічні, культурні, родинні зв'язки поєднували населення Побережжя навіть попри буремні періоди в історії обох країн. Відтак, у жителів Ямпільського і Сорокського районів є гарний досвід співіснування і співпраці у минулому і сьогодні.

Територія сучасного Ямпільського району (як і всього узбережжя Дністра та його лівих допливів) почала заселятись із часів кам'яної доби – 300–100 тисяч років тому, у ту культурно-історичну епоху, коли люди, ще зовсім не знаючи металу, для виготовлення зброї і знарядь праці використовували переважно камінь. Ознаки цієї первісної культури у двох її різновидах – палеолітичній і неолітичній – були виявлені в місцевостях поблизу м. Ямполь, селах Буша та Велика Кісниця. За доби міді (IV – III тис. до Р. Х.) Наддністрянщина була заселена землеробськими племенами трипільської культури. У добу бронзи (III – поч. I тис. до Р. Х.) територія сучасної Вінницької області належала до складу тих земель, де проживала велика група землеробсько-скотарських племен, що, на думку вчених, у II – на поч. I тис. до Р. Х. утворили праслов'янське ядро. З кінця I тис. до Р. Х. і протягом I тис. по Р. Х. територію Вінниччини густо заселяли слов'янські племена – згодом члени антського племінного союзу. Більшість населених пунктів цього періоду, що були розташовані у вигідних, природно захищених місцевостях, через кілька століть перетворилися в перші давні слов'янські міста. Цікаво, що залишки найдревніших спільних культур знаходять по обидві сторони Дністра.

Ямпільщина розташована в південній частині Поділля, там де річка Дністер творить його природний кордон із Молдовою. Закономірне в таких умовах контактування з сусіднім народом – молдаванами (в давнину їх називали волохами) – якоюсь мірою визначило особливості цієї території над Дністром: у межах Поділля вона, у свою чергу, творила окремий регіон, відомий у давнину під назвою **Побережжя**. Побережжя, як зона взаємодії двох народів – слов'янського та романського – мала певні культурні, етнографічні та мовні особливості, відчутні такою мірою, що її мешканці ще навіть наприкінці XIX ст. констатували свою відокремленість і щодо народу за Дністром, і по відношенню до тих своїх земляків, які мешкали з ними на одному березі, але на певній відстані від Дністра. Так, один із дослідників Побережжя, спостерігаючи за населенням Великої Кісниці, зауважив, що її мешканець, побережанин «виокремлює себе як від власне молдаван і румунів Бессарабії

(місцеве “молдова”), так і від решти подолян, називаючи їх “руснаками” (“Русчина”)) [12, с. 66].

Значущість Дністра як кордону з іншою державою, і власне сам статус прикордонної території ще в інший спосіб визначили долю Побережжя: в усі часи його намагалися заселити й укріпити; цю територію спустошували численними набігами й знову відбудовували, саме побережні поселення першими приймали удар різноманітних нападників. Цікавою сторінкою історії заселення нашого краю є участь у цьому процесі прийшлого молдавського населення, яке почало прибувати сюди з кінця XVI ст. Молдаван (волохів) та українців (русинів) здавна єднають тісні зв'язки, адже це народи-сусіди, а сусіди, як правило, контактують і впливають один на одного. Війна з Туреччиною, що тривала в XV – першій половині XVI ст., із усіма її наслідками спричинилася до того, що волохи дуже активно мігрували за Дністер, де осідали й змішувалися з місцевим населенням [15, с. 47].

Переселення спричинювали також і політичні негаразди та міжусобиці всередині Молдавського князівства. «Різноманітні претенденти на молдавський престол часто були вимушені шукати собі захисток зі своїми прибічниками за межами Молдови й осідали назавжди на польських (читай: українських. – *Н. П.*) чи татарських землях, куди потім притягували людей із батьківщини; і таким чином виникало багато молдавських поселень по той бік Дністра». Молдавський хроніст Григорій Уреке засвідчив, що під час правління господаря Молдови Янкула (1579–1582) татари й молдавани заснували багато поселень на польському кордоні [20, с. 107-108].

У контексті опису історичних традицій добросусідства між Сорокським районом (Молдова) і Ямпільським районом (Україна, Вінницька область) розглянемо вплив молдавсько-українських історичних зв'язків на зміст і розвиток фольклору. Дуже істотно, що у народів, що є сусідами, схожість фольклору захоплює не лише найзагальніші, але і більш конкретні, локальні елементи розвитку і множиться різноманітними результатами контактних зв'язків, спільного розвитку і симбіозу народних культур.

Міжетнічна фольклорна спільність - явище неісторичне. Вона здатна об'єднувати народи, не споріднені в мовному, етнічному відношенні, що позначається в появі нових спільностей у відповідних умовах.

Іншими словами, вивчення таких спільностей уловлює один з найважливіших параметрів, в яких розгортається історія народної творчості.

Багатовікові етнічні зв'язки, у тому числі і молдавсько-українські, проявляються в найрізноманітніших областях фольклору. Але є одна його область, яка в цьому відношенні має підвищену чутливість і має особливе значення: багатожанровий "історичний фольклор".

Поняття "Історичний фольклор" представляється важливим тому, що воно означає дуже значне реальне явище: величезну сукупність творів, що виражають відношення народу до подій і фактів соціальної і політичної історії. Звичайно, тут передусім маються на увазі героїчні і історичні пісні, народна історична драма, історичні віддання, історичні легенди. Проте народна історична пам'ять ширша, ніж сукупність перерахованих жанрів, вона включає і історичну топонімію, і меморати, що передаються упродовж десятиліть.

Молдавський народ упродовж своєї історії тісно пов'язаний зі східними слов'янами, з російським і українським народами. Ці зв'язки - невід'ємна частина єдиної історії народів.

Надзвичайно цінні і багаті дані про молдавсько-українські зв'язки представляє народна поетична творчість.

Дослідження представлені в основному з XVI ст. до Великої Жовтневої соціалістичної революції. В них досліджуються твори українського і молдавського фольклору, з виходами в усно поетичну творчість ряду інших народів, коли такі виходи обумовлені історично.

Особливості фольклору східнороманських народів значною мірою склалися в процесі взаємодії їх культур з культурою слов'ян.

Придністровські і придунайські краї, прутсько-дністровське межиріччя, Прикарпаття, Молдова здавна відомі східним слов'янам та їх фольклору. Про це переконливо свідчить і українська народна поезія. Дністер, Прут, "Волощина", Тигина, Ясси, Сучава – такі назви можна зустріти в найрізноманітніших її жанрах. У багатьох творах дія безпосередньо пов'язана з давньою Молдавією. Знаменно, що ми бачимо це в найпершому записі української народної пісні, що дійшов до нас, про Штефана-воєводу [3].

ДУНАЮ, ДУНАЮ!

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?

На версі Дуная три роти ту стоять:

Перва рота – турецька,

Друга рота – татарська,

Третя рота – волоська.

В турецькій ми роті шаблями шермують,

В татарській ми роті стрілками стріляють,

В волоській ми роті Штефан воєвода.

В Штефановій роті та дівонька плаче,

Та дівонька плаче, плачучи повіда:

«Альбо мене пойми, альбо мене лиши!»

А што ми речет Штефан воєвода.

«Красна дівонице, поймил бих тебе, дівонько,

*Поймил бих тебе, неровная ми ес,
Лишил бих тебе, миленька ми ес.»*
*Што ми рекла дівонька? «Пусти мене, Штефане,
Скочу я у Дунай, у Дунай глубокий,
А хто мене доплине, того я буду.»*
*Ніхто не доплинул красну дівоньку,
Доплинул дівоньку Штефан воєвода,
І взяв дівоньку за білу ручку:
«Дівонько, душенько, миленька ми будеш».*

Деякі аспекти змісту і історії цієї пісні представляють особливий інтерес з точки зору молдавсько-українських зв'язків. У даній пісні в драматичній формі розкривається конфлікт, обумовлений соціальною нерівністю пари закоханих. Між тим особливо важливо звернути увагу на географічну і історичну приуроченість, властиву тексту. Дія відбувається на березі Дунаю, причому в експозиції малюються по суті три військові табори. Пісня про Штефана-воєводу історично знаменна; вона - свідцтво спілкування і братерства по зброї українців і молдаван.

У іншій баладній пісні - "Пішов Іван у Волощину" герой пішов в Молдавію, і йому жилося там добре, поки не нагрянули вороги ("Там Іванові добрі було, / Заким турка не прибуло").

У боротьбі проти іноземної агресії і соціального гніту молдавський і український народи здавна виступали спільно. Це не могло не знайти відображення в історично-пісенному фольклорі.

Остання чверть XVI століття відмічена об'єднаними виступами Молдови і запорізьких козаків проти Оттоманської Порти. Одним з найзначніших був виступ 1574 р. Події розвивалися таким чином. Господар Молдови Іоанн Лютий відмовився виконати вимогу Туреччини про підвищення данини, що виплачується країною, і став готуватися до відображення неминучої каральної експедиції.

У відповідь на заклик Іоанна про спільний виступ проти загального ворога в Молдавію прибув загін запорізьких козаків на чолі з гетьманом Іваном Сверчевським. Запорожців було відносно трохи, близько 1200 чоловік, але це були "майстерні бійці, що мали великий досвід воєн з турецькими військами на суші і на морі". Молдова зустріла козаків з радістю і тріумфуванням. "Побачивши їх, Іоанн-воєвода, немов побачив ангела, що сходить з небес з доброю звісткою і перемогою". Навесні в Молдавію рушило турецько-волоське військо на чолі з господарем Мунтенії Олександром і його братом, новопризначеним турками господарем Молдови Петром Кульгавим. Проте це військо було

розгромлене у битві біля села Жилиште. У подальші два місяці Молдова і козаки взяли ще декілька великих перемог. З подіями 1574 р. Пов'язана українська пісня про Свирговського, що оповідає про участь козаків у боротьбі Молдови проти турок.

У тому числі – українська дума про Хмельницького Василя молдавського, молдавські перекази про Суворова, східнороманські і українські пісні про Грегоре Пінті, Олексу Довбуша [3].

Ще міцніше романське населення закріпилося за Дністром на початку XVII ст. із виникненням козацтва: багато молдаван брали участь у походах гетьмана Богдана Хмельницького, причому до козацького війська вливалися не просто поодинокі особи, а цілі молдавські загони. У зв'язку з цим цікаво відзначити, що в «Реєстрі Війська Запорозького» 1649 р. найбільше молдавських імен зафіксовано саме у списку Брацлавського полку, до якого входила і Ямпільська сотня [20, с. 79].

Цікаво, що територія Побережжя часто опинялась в центрі історичних подій, які мали вплив на обидві країни та їх подальше майбутнє. Окремо слід згадати про «Молдавський проект» гетьмана Богдана Хмельницького, який через шлюб сина Тимоша з донькою молдавського господаря Василя Лупула Розандою хотів поріднитися з монаршими родинами Європи. Династичні прагнення гетьман реалізовував військовими походами на Молдову.

Протягом цього сватання, що тривало майже три роки (такого ж нещасливого для Молдови, як і для України), Ямпіль не раз бачив у себе то козацьке, то польське військо і не раз пив гірку чашу таких відвідин. Цими відвідинами він найбільше завдячує, здається, передусім вельми зручній переправі на Дністрі, яку й понині вважають однією з найкращих на Побережжі.

17 вересня 1650 року Богдан Хмельницький, повертаючись з першого молдавського походу разом зі своїм сином та у супроводі великого війська, що складалося з 20 000 татар та 16 000 козаків, переправився навпроти Ямполья через Дністер і отаборився довкола міста, очікуючи на результати перемовин про сватання сина. Якщо взяти до уваги, що під час воєнного постою війська всіх часів і народів не церемоняться з місцевим населенням, нехай навіть і своїми співвітчизниками, а орда ще менше, ніж будь-хто інший, то можна не безпідставно здогадуватися, що такі гості не багато задоволення принесли ямпільським обивателям [12, с.650-653].

Особливо важкої долі зазнали ямпільчани наступного, 1651 року, що став роковим для цілого козацтва. У лютому цього року готувався новий похід на Молдову: Василій Лупул, розраховуючи на захист і сприяння з боку поляків, продовжував зволікати з відданням доньки і різноманітними відмовками відхиляв сватання Хмельницького, поки гетьман

врешті-решт вирішив сам із доволі потужною озброєною силою вести молодого до нареченої.

Поки тривало це нещасливе сватання поляки встигли знову розміститися в Україні, оскільки за Зборівською угодою польському військові було дозволено квартирувати в Подільському воєводстві. Їх жорстокість породила народне повстання на Поділлі, яке війська Речі Посполитої взяли жорстоко придушувати.

У ніч із 5 на 6 березня 1651 року брацлавський воєвода Лянцкоронський з двома полками за дорученням польного гетьмана Калиновського несподівано увірвався у Ямпіль, застав його мешканців зненацька і заходився грабувати, палити й убивати все, що траплялося йому під руку. Жителі зі страху і не помишляли про захист чи спротив, кидали все та бігли до річки в надії перебраться на протилежний берег і там шукати порятунку. На Дністрі скупчилася така велика кількість людей, що лід не витримав, обломився під їхнім тягарем, і всі, хто був на ньому, загинули в воді. Поляки оточили містечко і взяли грабувати все, що могли, а коли вже нічого було брати, спалили містечко і вирізали всіх мешканців поголовно, так що, за словами літописця, не залишилося в ньому жодної живої душі. Як свідчив Кохановський, у цю ніч у Ямполі загинуло близько 10 000 чоловік – як місцевих, так і прибульців. Історичний факт про те, що ямпільчани шукали порятунку у Молдові свідчить, що той берег не був для них ворожим [12, с.650-653].

Місто після трагедії швидко заселилося знову і вже в наступному 1652 році, коли Богдан Хмельницький утретє відправився з сином у Молдову і поляки заступили їм дорогу, то Тиміш Хмельницький, що розгромив їх до ноги, після битви на Батозі з загоном своїх козаків попрямував до Дністра і став у Ямполі, очікуючи переправи на румунський берег, а насамперед заручників від нареченого тестя Лупула. Цього разу сватання відбулося, і молодий Хмельницький нарешті одружився. Ямпільчанам довелося бути свідками незвичайного вступу нареченого в Молдову, а незабаром побачити і зворотню процесію новоженця. За рік після весілля Тиміш загине, відправившись втретє в Молдову – цього разу на виручку свого тестя, який втрутився в міжусобні війни і постав перед загрозою втрати влади. Зі смертю сина гетьман Богдан Хмельницький змінив плани щодо Молдови і «Молдавський проект» було закрито. Однак, країни і надалі підтримували відносини. Георгій Штефан намагався налагодити добросусідські стосунки і вже в 1654 році були підписані відповідні дипломатичні угоди.

Ямпіль та прилеглий до нього округ не вичерпали всього лиха після пережитих подій. У 1654 році Україну на обох берегах було підпорядковано московському государеві і як результат цього почалися відомі польсько-московські війни, у яких взяли участь і деякі сусідні держави. Коли козацьке військо разом із угорським спустошували споконвічні

польські землі, кримська орда відправилася на поміч полякам спершу через Молдову, відтак, коли угорці й шведи були відбиті і козаки відступили з великою здобиччю в межі України, татари кинулися вслід за ними і розпустили свої зағони в усі боки. Один із цих зағонів, що спустошував Подністров'я, на початку 1657 року пограбував Ямпіль і вирізав усе населення міста [12, с.650-653].

Період турецького панування позначився виснажливою боротьбою за володіння Україною. Турки грабували та випалювали міста і села, забирали в полон населення цілих областей та наповнювали ним свої невільничі базари, з інших збирали данину дітьми тощо. Ще до 19ст. у с. В.-Кісниця Чумацький Шлях називали Дорогою в Туреччину. Багато людей шукало притулку в Молдові. І до сьогодні там є села де переважна кількість мешканців – українці. Водночас, коли турки заволоділи Поділлям і козацькою Україною збільшився приплив молдаван за Дністер [20].

Відразу по відході турок із Поділля поляки видають цілу серію сеймових конституцій, спрямованих на знищення релігійних та громадянських прав корінного православного населення. Після доволі тривалої перерви в ціле покоління в народі ще значною мірою збереглися старі інстинкти свободи і незалежності, тому селяни постійно переходять від одного пана до іншого, шукаючи кращого та більш пільгового місця, або відходять назад за Дніпро і в Молдову.

Коли мешканці Поділля шукали свободи й безпеки по той бік Дністра, їх місце посідають вихідці з Молдови, що рятуються від закріпачення на своїй батьківщині; вони селяться у найближчих місцевостях до Дністра і створюють козацькі зағони під назвами рот, сотень і так далі. Після 1690 року всі ці нові козацькі поселення підпорядковуються Абазинові, і Побережжя знову входить до складу Подільського полку майже в повному обсязі, від Могилева до впадіння річки Ягорлик у Дністер. З цього часу Ямпіль також входить до складу цього нового полку і поділяє його долю: його мешканці беруть участь у загальних козацьких походах і повстаннях. Невдовзі після Карловицької угоди, а саме 1702 року, спалахнула в народі реакція проти відновлення колишніх польських порядків. У різних місцевостях серед селян починаються заворушення, що поступово захоплюють все більший і більший регіон. Народ піднявся по цілій Україні як один. Особливо потужним повстання було серед селян на території Подільського полку і незабаром сягнуло таких розмірів, що неабияк збентежило місцеву шляхту. Невдовзі, а саме на початку вересня 1702 року, селяни стали до зброї нарівні з козацькими зағонами, розсіяними по всьому Поділлю й Подністров'ю. До цього часу в придністровських містах перебувало кілька козацьких старшин, яким доручено керувати повстанням. У Ямполі такою довіреною особою був Стефан Рингаш, імовірно, румун за походженням [12, с.660-665].

До боротьби стали не тільки козаки й селяни з цілого Подністров'я, але навіть і в значній кількості молдавани з-за Дністра. Мешканці Ямполя не відставали від загального руху і брали в ньому посильну участь.

Якою б, однак, не великою була кількість повсталих селян, але, гуртуючись дрібними загонами та діючи розрізнено, вони хоч і могли вигнати одного за другим всіх панів та євреїв, але за своїм складом не являли собою ефективно організованої військової сили. Щоправда, крім селян, в краю перебувало ще 12 000 козаків, але всі вони розбрелися дрібними загонами по цілому Поділлію й Брацлавщині. Утворилася велика кількість нечисельних полків, що заледве досягали кількох сотень чоловік, і між провідниками їх та окремих селянських загонів було дуже мало солідарності; кожен діяв за власним розсудом, як знав і де хотів. Настала зима, селяни й козаки розташувалися по селах невеликими купками по квартирах, маючи намір відпочити до весни і зібратися з силами для нових воєнних дій. Саме цей час поляки обрали як найзручніший момент для придушення заколоту. Їм вдалося, хоч і з великими трудом, зібрати кілька приватних ополчень від волинських магнатів. Провід над ними прибрвав польний гетьман Сенявський, який на початку 1703 року з'явився на подільській землі і з надзвичайною енергією взявся викорінювати розсіяних по селах козаків і селян, які були не в змозі дати серйозної відсічі польському війську. Поки брали міста та поголовно винищували мешканців північного Поділля і Брацлавщини, південні подністрянські полки, не чекаючи на наближення ворога, якому вони не могли протиставити належної сили, починають дбати про свою безпеку і негайно цілими масами відходять за Дністер. Всі полковники відводять своїх козаків до Молдови, за ними слідує осіле населення сіл, містечок і міст; кожен перевозить на молдавський берег усе своє майно, а також і те, що вдається прихопити з панського майна і худоби. У таких масштабах переселення могло відбуватися, зрозуміло, лише з дозволу чи принаймні з мовчазної згоди молдавських властей. І дійсно, ми натрапляємо в актах на неодноразові скарги подільських шляхтичів на те, що найближчі прикордонні начальники, перкалаби сороцький і хотинський, самі сприяють селянам при переході за Дністер. Так, наприклад, перкалаб міста Сорок у тісній співдії з Ямполем (Сороки розташовані на відстані близько десяти верст на південь від Ямполя, на правому березі Дністра), захопивши подільський паром, відрізав полякам сполучення з Молдовою, а ночами перевозив подолян на свій берег на цьому самому паромі. Не дивно, що за такого сприяння за короткий час все побережжя Дністра від Жванця до Ягорлика цілком спорожніло, як після татарського наїзду [12].

Сенявський, ані трохи не бентежачись таким зникненням половини ворогів, задумав достойно відсвяткувати легку перемогу над залишками безборонного народу, і ось в усіх

північних подільських полках починається суд і розправа над повсталими. Проте коли розправа на півночі була завершена і справа дійшла до Побережжя, виявилось, що тут не залишилося ані душі, над ким можна було б чинити суд та слідство. Місцеві пани відправляють до молдавського господаря депутацію, яка мала б просити про видачу їхніх підданих і повернення захопленого ними майна, а водночас, користаючи зі зручною нагоди, поскаржитись на молдавські власті, що відкрили селянам вільний доступ на свій берег і навіть полегшили їм пересування, і нарешті на всіх молдаван. До інструкції, яку видали послам, був доданий детальний покажчик тих місць, де сховався кожний козацький полковник зі своїм загоном чи населення того чи іншого подністрянського міста чи містечка. З цього документу довідуємося, що ямпільчани разом зі своїм осадчим, румуном Георгіцею і начальником козацького загону Рингашем скористалися з гостинності сороцького перкалаба і мешкали в найближчому місті Сороках. Зрештою, депутація не мала успіху: господар під різними благовидними приводами відмовився видати втікачів, і вони продовжували спокійно жити в Молдові, очікуючи на ліпші часи.

Лише після того, як була задоволена перша жага помсти, подільські пани зауважили, що придушення повстання мало для них такі самі невігідні наслідки, як і саме повстання, позбавляючи панські маєтки робочих рук. Доводилося знову думати про те, як урятувати край від повного запустіння, а головне повернути дармову робочу силу у знелюднені маєтки. І ось пани починають самі захищати і відстоювати перед судом своїх селян, навіть силою звільняти їх з-під арешту. Вони вдруجه звертаються до господаря з проханням повернути селян-утікачів, але цього разу вже не для судового переслідування, а для повернення їх на старі поселення, і нарешті після чергової відмови з боку господаря, всупереч дуже категоричній забороні свого власного сеймика, оголошують знову нові строки слобід і тим самим притягують на свої землі осіб, що скомпрометували себе участю у повстанні

Нарешті у лютому 1703 року Сенявський оголосив загальну амністію селянам, як уцілілим ще де-не-де на Поділлі, так і тим, що проживали в Молдові, і відійшов, залишивши в містах невеликі гарнізони, яким заборонив подальші переслідування мешканців [12, с.660-665].

В історії України і Молдови були взаємопов'язані періоди, які стосувалися правління ними. У 1577-1578 рр. господарем Молдовського князівства став козацький кошовий отаман Іван Підкова. А молдовський господар Георге Дука був гетьманом Правобережної України (1681-1684 рр.) за часів турецького володіння нею і всім Поділлям. З його іменем безпосередньо пов'язана історія Ямпільщини. В селі Цекинівка, що розташоване над Дністром навпроти молдовських Сорок, Дука розпорядився збудувати палац для своєї родини. Звідси він планував керувати правобережним Українським

гетьманатом та Молдовським князівством. Були відомості про оборонні замки, збудовані українсько-молдовським правителем в Ямполі і Могилеві. В цей період збільшився приплив молдаван за Дністер.

Прослідковується спільна історія в житті Побережжя і в 18 ст., в період нового, доволі тривалого руху, відомого під назвою гайдамачини. На противагу всім попереднім повстанням, які спалахували час від часу зі страшною силою, але ніколи не були тривалими, гайдамачина мала характер постійного явища майже протягом століття. Подеколи народний рух посилювався в одному воєводстві та слабшав в іншому; інколи, унаслідок якихось загальних причин, він загасав чи спалахував із новою силою на просторах цілої Правобережної України. Три рази можна відзначити таке посилення народного повстання: в 1734, 1750 та 1768 роках, але найбільший інтерес для нас становить рух 1734 року, що сильніше за інші виявив себе на Побережжі. Південна степова смуга Брацлавського воєводства, більше за інші віддалена від усіх адміністративних центрів та колонізована порівняно недавно, тим самим виявилася найзручнішою для повстання [12, с.669].

Ямпільчани нарівні з іншим населенням взяли участь у повстанні. 1734 року рух цей набув уже таких розмірів, що на Побережжі, в околицях Ямполья утворився окремих, доволі численний загін із селян під проводом Стефана Кифи.

У судових актах із гайдамацьких процесів натрапляємо на кілька цікавих деталей, що характеризують внутрішній устрій гайдамацьких загонів. Так, наприклад, в документах одного процесу зберігся фрагмент списків загону Кифи та цілої його "великої компанії". Вона складалася з двох головних складових: з козацьких сотень, які стояли окремо, та повсталих селян, що разом із молдаванами з-за Дністра утворювали особливий корпус із понад 1 000 чоловік, що носив загальну назву волохи та не змішувався з козаками. Волохи ділилися на десятки, а не на сотні, як козацькі полки; кожний десяток носив назву того поселення, мешканці з якого переважали в ньому, причому траплялося деколи по кілька десятків з однієї назвою, але різними ватажками. Провід над ним прийняв Рингаш, хоч і не той, який керував ямпільчанами у попередньому повстанні, а можливо його родич на ім'я Мойсей [1, с.669-670].

В період панування Російської імперії населення обох берегів Дністра вільно спілкувалися між собою, як сусіди однієї вулиці. Це вільне спілкування розвивало добросусідство, зміцнювало економічні, культурні, родинні зв'язки.

У XVIII ст. молдавське населення розселилося вже по всій Брацлавщині. Історичні джерела згадують, що в 1795 р. населені пункти, які належали до цекинівського ключа (Цекинівка, Велика Кісниця та Кетроси (тепер Довжок)), були подаровані молдавському господареві князю Костянтинові Іпсіланті (1760 – 1816), який привів сюди своїх численних

підданих [21].

Присутність молдаван на подільському Придністров'ї залишається відчутною і в XIX ст. Невідомий автор статті «Побереж'є Подолии» (1898) пише, що молдавське населення переважало в селах Кетроси (тепер – Довжок), Велика Кісниця, Писарівка Волоська, Качківка й Клембівка [12, с. 66].

Географічний словник Королівства Польського засвідчує, що молдавани проживали також у селах Феліціановка (тепер Безводне), Юліанівка (тепер Улянівка), Петрашівка, Нечаївка (тепер Нечуївка), Вольфанівка (тепер Придністрянське), і суто молдавськими цей словник називає поселення Ратуш, Янкулів (тепер Іванків), Гальжбіївку [21].

Отже, присутність молдавського поселення на території нашого краю відбилася в назвах населених пунктів: Янкулів, Кетроси, Флеминда (тепер Оксанівка), Валибуша (тепер Хмелівщина), Писарівка Волоська, Ратуш.

Протягом багатьох віків український та молдовський народи перебували у тісних економічних, політичних та культурних зв'язках, які відігравали важливу роль в історії обох сусідніх народів. Спільність історичної долі обох народів підтверджується тривалою боротьбою за власну суверенну державність. Важливим чинником, що сприяв поглибленню історичних зв'язків українського та молдовського народів була християнська православна віра, яка сприяла не лише добросусідським відносинам, але і активізувала процеси взаємного переселення народів.

На території Поділля в першій половині XIX ст. проживали такі національні групи: українці 83,53%, євреї 13%, поляки 1,57%, росіяни 0,86%, німці 0,55%, молдавани 0,18%, чехи 0,11%, інші народи 0,02%. На території Подільської губернії проживали переважно українці. Менш чисельними національними меншинами, що проживали на початку XIX ст. на досліджуваній території, були німці, чехи, молдавани. Як можемо побачити на рис. 1, який зроблено на основі статистичних даних, що містяться в історико-етнографічному дослідженні П. Чубинського, перевага все ж залишалась за українцями, а розглянуті етнічні групи не склали великої частки порівняно з ними, й мали нерівномірне розселення по території Поділля [25, с. 319].

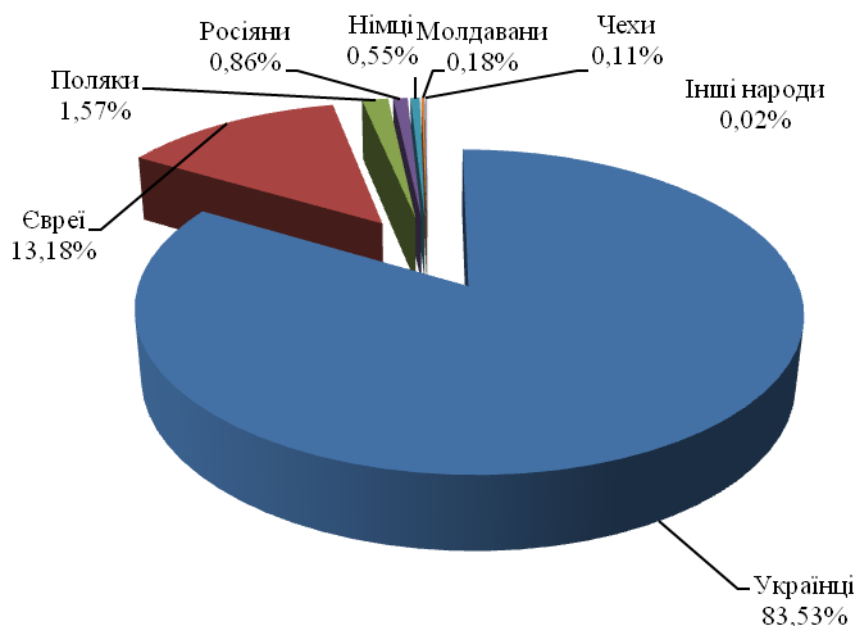

Рис. 1. Національні меншини, що проживали на початку XIX на території Поділля

Порівняно з єврейською та польською етнічною меншістю, молдавани, так само як і росіяни, не були чисельним етносом Правобережної України. Їхня чисельність була меншою за 1% (X ревізія – 0,92%), при цьому питома вага молдавського етносу збільшувалося в основному за рахунок міграції з сусідньої Бессарабії. В основному вони мешкали в Подільській губернії (X ревізія – 2,74%). Найбільша чисельність молдаван була в трьох південних повітах: Балтському (X ревізія – 13,4%), Ольгопільському (9%) та Ямпільському (5%). З середини 1830-х років їхня чисельність зменшується, що, на думку В.Кабузана, спричинене українською асиміляцією, яка, щоправда, відбувалася не в місті, а в українському селі. В Ольгопільському повіті зустрічаються такі згадки: «Село Дмитрошівка. Мешканців 672 чоловіків та 706 жінок. Молдавани, але молдавську мову мало хто знає, стали малороси» [8].

Згідно з переписом населення 1897 року в Подільській губернії в Ямпільському повіті проживало 266,3 тис. осіб, з них 85,66% становили українці, 10,42% - євреї, 1,86% - росіяни, 1,77% - поляки, 0,02% - молдавани (586 осіб), 0,22% - німці, 0,01% - чехи. В самому Ямполі проживало 6605 осіб, в т.ч. молдавани – 0,06% [24].

На території Молдови, зокрема у Бессарабії, в першій половині XIX ст. була чітко виражена поліетнічна структура населення. Не зважаючи на те, що в 30-х рр. перехід молдаван із турецьких територій було обмежено, їх чисельність у краї зростає. Так, в 1835 р. на території всієї області нараховувалося близько 411 тис. осіб молдавської національності, в 1858 р. цей показник збільшується до 570,7 тис. чол., які склали 53,2% від загальної кількості мешканців області, т. т. в етнічній структурі населення вони займали перше місце.

Ареалом їх розселення були Оргіївський, Хотинський, Бельський, Кишинівський, Сорокський та Бендерський повіти [1, с. 22].

Наступною найчисельнішою етнічною групою Бессарабії були українці. Більшість із них проживала в Хотинському та Акерманському повітах. Крім того, значна їх частка осіла в Ізмаїльському, Сорокському та Бендерському повітах. Внаслідок постійних міграцій чисельність і питома вага українців постійно зростає. В 1817 р. у краї проживало близько 30 тис. українців. Визначити ж точну чисельність українського населення на кінець досліджуваного періоду досить важко. Дані щодо цієї групи населення доволі суперечливі. Так, О. І. Защук вказував, що в цей період тут проживало 126 тис. українців. Ці дані повторюються й молдавським дослідником В.С. Зеленчуком. Історик також відмічав, що на той момент в етнічній структурі населення вони склали 13,4%. Більш високу цифру вказує В.М. Кабузан. За підрахунками російського вченого в краї проживало 202,8 тис. українців, питома вага яких складала 18,9% від загальної кількості мешканців. Враховуючи масштаби міграцій українців у Бессарабію, ці дані, на нашу думку, найбільше відображають тогочасну реальність [1, с. 103].

За даними досліджень [7], у Сорокському повіті в цей час частка українського етносу становила 16%, чисельність якого збільшувалася протягом XIX ст. Представництво українського етносу у повітах коливалось досить різно, що обумовлювалось особливостями заселення регіону до та після приєднання його до Росії у 1812 році, а також історичним розвитком напротязі XIX ст. За абсолютними показниками найбільше українців мешкало в Хотинському повіті - 163 738 осіб або 53,24 % усього населення повіту. У Акерманському повіті цей показник становив 26,69 % (70 797 осіб), Ізмаїльському - 19,6 % (47 871 осіб), Сорокському - 16,03 % (35 094 осіб), Бельцьському - 11,38 % (24 067 осіб), Бендерському - 10,8 % (21 048 осіб), Оргеєвському - 5,57 % (11 887 осіб), Кишинівському - 1,86 % (5 196 осіб) [18, с. 70].

Аналіз міжповітового розміщення показав, що найбільша кількість українського компоненту припадала на північний - Хотинський повіт (43,12 %). За ним йшли південні - Акерманський (18,64 %) та Ізмаїльський (12,61 %) повіти. Менше українців було в Сорокському (9,24 %), Бельцьському (6,34 %), Бендерському (5,54 %) повітах. Зовсім незначною кількістю україномовного населення вирізнялись Оргеєвський (3,13 %) та Кишинівський (1,37 %) повіти.

Як і в повітах, представництво українців у містах надзвичайно коливалось. До південнобессарабського повітового міста, в якому питома вага українського етносу сягала понад 50% відносно інших етносів, належав Акерман (53,73 %). В інших повітових містах ситуація була наступною: в Ізмаїлі українці становили - 37,09 % (8 271 осіб), Хотині - 21,6 %

(3 974 осіб), Бендерах - 19,22 % (6 112 осіб), Сороках - 4,95 % (760 осіб), Бельцах - 3,14 % (581 особа), Оргееві - 1,21 % (150 осіб). В губернському центрі Кишиневі українці становили 3,13 % (3 393 осіб).

Характеризуючи міжміське розміщення варто відзначити, що третина усіх міських українців проживала в місті Акерман (32,85 %). Середні показники спостерігались в таких містах як Ізмаїл та Бендери - 17,9 % та 13,22 % відповідно. Менш ніж 10 % городян-українців припадало на такі міста як Кілія (9,85 %), Хотин (8,6 %) та Кишинів (7, 34 %). Менш 5 % мали Кагул (3,37 %), Рені (2,97 %), Сороки (1,64 %), Бельці (1,26 %), Болград (0,66 %), Оргеев (0,32 %). Аналіз статевого складу українців засвідчує про деяке переважання чоловіків (23 953) над жінками (22 261). Перевага українців чоловічої статі спостерігалась майже у всіх бессарабських містах.

У шлюбі проживала майже третина українців (36 %). Статистика зафіксувала, що 8391 чоловік і 8247 жінок українського етносу були одруженими. Поза шлюбом проживали 14604 чоловіка і 12 041 жінка, що становило 57,65 %. Це пояснюється статево-віковою структурою українського населення. Так, у віці до 19 років в губернії нараховувалося 11 131 чоловік і 11 561 жінка, що становили у своїх групах відповідно 46,47 % та 51,93 %. Розлученими були 46 осіб (0,1 %), вдовими - 2842 особи (6,15 %), не вказавших сімейного стану - 43 особи (0,09 %) [18, с. 132-133].

Таблиця 1

Розподіл українців за сімейним станом в містах Бессарабії за переписом 1897 р.

Сімейний стан / Міста	Холості та дівиці		У шлюбі		Вдови		Розлучені		Ті, що не вказали сі- мейного стану	
	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
Кишинів	1259	546	848	490	71	167	3	5	2	2
Акерман	4623	4103	2778	2776	216	666	3	8	1	7
Бендери	1985	1512	1168	1124	87	230	-	1	5	-
Бельці	222	96	130	97	13	23	-	-	-	-
Ізмаїл	2608	2395	1359	1442	103	342	2	7	7	6
Болград	100	66	57	56	8	18	-	-	1	-
Кілія	1413	1330	532	834	306	122	9	4	3	2
Оргеев	38	29	42	29	6	6	-	-	-	-
Сороки	270	157	155	116	11	48	-	1	1	1
Хотин	1189	1026	761	753	52	187	1	1	2	2

Матеріали всеросійського перепису населення містять дані про віросповідання міських мешканців Бессарабії. Згідно з ними, українці належали до п'яти конфесійних груп. Основна частина була православними християнами (46 086 або 99,72%). Зовсім незначною кількістю україномовного населення вирізнялись такі конфесійні групи, як римо-католики (84 або 0,18 %), старообрядці (27 або 0,06 %), іудеї (10 або 0,02%), вірмени-григоріанці (7 або 0,01 %) [12, 78-79]. Православні українці домінували у повітах Бессарабії (378 062 або 99,57 % всіх українців). Слід відмітити, що більшість міських українців були неписьменними. Джерело зафіксувало лише 7 577 осіб українського етносу, які рахувались освіченими. Це становило всього 16,4%. У статевих групах чоловіків нараховувалося 6 252 (26,1 % у своїй групі), жінок - 1 325 (5,9 %). Освічені українці здебільшого вивчалися у початкових навчальних закладах.

Рівень освіченості молдовського етносу наближався до українського і становив 16,2 % [18, с. 97]. Найбільше письменних українців припадало на молодих людей у віці до 40 років (6 427 осіб або 84,82 % українського етносу, які володіли грамотою і мали відповідні документи про закінчення навчальних закладів.

Питома вага освічених українців серед городян етносу по кожному місту регіону була нерівномірною. Найбільший показник освіченості припадав на губерньський центр - Кишинів (39,5%), за ним йшли Болград (30 %), Бельці (27%), Оргеев (26 %) та Сороки (25,9 %). Менш ніж 20 % мали міста Акерман (16,5 %), Бендери (15,2 %), Хотин (14,3 %).

За допомогою перепису населення 1897 р. можна відтворити соціальну структуру українського етносу. незважаючи на абсолютну та відносну перевагу міщанського стану серед міських українців, були й міста в яких чисельно домінував інший стан - селяни. Це, зокрема Сороки (66,18 %), Бельці (51,8 %), Оргеев (47,3 %) та губерньське місто Кишинів (48,24 %).

Розподіл українського етносу за становою приналежністю в містах Бессарабії
наприкінці XIX ст.

Міста	Всього жителів	Дворяни спадкові та особисті		Духовенство		Купці		Міщани		Селяни		Іноземні піддані	
		Кількість	% відносно інших етносів	Кількість	% відносно інших етносів	Кількість	% відносно інших етносів	Кількість	% відносно інших етносів	Кількість	% відносно інших етносів	Кількість	% відносно інших етносів
Кишинів	108483	140	2,03	63	3,74	2	0,12	1405	1,78	1637	10,5	30	1,65
Акерман	28258	30	4,39	12	13,2	2	0,6	14467	58,0	581	36,2	21	7,07
Бендери	31797	38	3,01	15	25,4	-	-	5026	20,2	1889	42,0	9	3,25
Бельці	18478	12	2,43	-	-	-	-	115	0,86	301	9,16	112	12,26
Ізмаїл	22295	14	2,5	7	2,89	-	-	8065	40,6	160	18,5	6	1,17
Болград	12300	27	10,3	12	14,1	-	-	197	1,87	57	5,57	4	1,71
Кілія	11618	4	4,54	3	7,5	-	-	4440	40,3	94	30,7	15	15,46
Кагул	7077	18	22,2	-	-	-	-	1462	23,0	66	21,0	3	1,01
Рені	6941	1	0,84	2	6,89	-	-	1241	21,0	117	19,8	5	2,29
Оргєв	12336	7	2,53	-	-	-	-	59	0,64	71	2,82	1	1,02
Сороки	15351	10	2,13	-	-	3	1,65	213	1,88	503	16,6	6	4,8
Хотин	18398	29	5,07	2	4,16	-	-	3204	20,3	629	55,4	68	21,25
Всього	293332	330	-	116	-	7	-	39894	-	6105	-	280	-

Надзвичайно важливими є дані щодо професійних занять городян-українців. Українське міське населення регіону займалося різноманітною працею. Статистика зафіксувала 64 позиції, пов'язаних із зайнятістю міського населення регіону. У 61 з них фігурують представники українського етносу. Загальна чисельність працюючих українців з числа самодіяльного населення становила 14 601 осіб, у т.ч. 11 332 чоловіка і 3 269 жінок. Майже третина усіх працюючих дорослих (мається на увазі самодіяльне населення) становили ті, хто займався землеробством - 4 539. Питома вага цієї групи становила 31 %. Прислугою, поденщиками працювали 3701 особа або 25,3 %. На військовій службі було задіяно 1 638 українців (11,22%). Наведені групи зайнятості у сумі становили 67,6% самодіяльного населення етносу. Решта 32,4 % припадала на малочисельні групи, які належали до суду, сфери управління, поліції - 346 осіб (2,37 %), освітньої сфери - 82 (0,56%),

медицини - 69 (0,47%), транспорту (залізничному) - 239 (1,63%). На будівельних роботах працювало 414 осіб (2,83 %), на пошті, телеграфі, телефоні - 35 (0,24%), в торгівлі - 361 особа (2,47 %), в трактирах, готелях, клубах - 68 (0,46%). Виготовленням одягу займалося 542 українці або 3,71 %, переробкою рослинної та тваринної продукції - 123 (0,84%), обробкою дерева - 236 (1,61%), металів - 186 (1,19%). Отримували доходи з капіталів і нерухомого майна - 305 осіб (2,08%), на утриманні казни суспільних організацій і приватних осіб перебували 291 українців (2 %), До самодіяльного населення статистика зарахувала також 3 особи - без певних занять, і 3, які не вказали роду своєї діяльності [18, с.170-171].

Старообрядське с. Покровка Сорокського повіту було засновано вихідцями (30 родин) з слободи Пилипи-Борівські Ямпільського повіту Подільської губернії. Основною причиною переселення з Поділля стало безземелля. У 1856 р. в поміщика с. Низькі Руди Михайла Богуна вони придбали біля 300 дес. землі від долини Кода Рипий до річки Кайнар та поклали початок цьому селу. Воно отримало назву від спорудженої у 1870 р. Покровської церкви. В 1868 р. тут мешкало 283 особи [16].

Село Кунича Сорокського повіту було населено винятково старообрядцями. За словами С. Маргаритова: „Кунич довольно красивое село: с одной стороны оно окружено лесом и все в садах. Это старинное поселение старообрядцев, бежавших сюда из России” [11]. За свідченнями старожилів (90-ті рр. XIX ст.) Куниче засновано в середині XVIII ст.

Крім того, старообрядці мешкали в м. Бельці, с. Ришканівка Бельцького повіту, м. Теленешти Оргіївського повіту, с. Нерушима та Котюжани Сорокського повіту. Засновниками багатьох міст, компактного проживання старообрядців були вихідці з чернігівських старообрядських посадів, подільських старообрядських слобод, Пруссії, внутрішніх губерній Росії.

З кінця XVIII до початку XX ст. процес переселення старообрядців у Бессарабію можна розбити на два етапи: до і після проведення аграрної реформи в Російській імперії. До відміни кріпосного права, головними рушіями втеч старовірів були кріпацтво та рекрутчина, які були пронизані боротьбою за збереження старої віри. Після реформи 1861 р. основним фактором переселення старовірів став пошук зручних та економічно обґрунтованих (вигідних) центрів ведення господарства. У цей час старообрядці покидають місця компактного проживання, засновують мікроромлади, а то й просто живуть окремими родинами при крупних молдавських, українських чи інших населених пунктах.

За своїм соціальним складом молдавська національна меншина Півдня України в другій половині XIX - на початку XX ст. була переважно селянською. Досліджуючи соціально-економічне становище молдаван Півдня України, варто зауважити, що їхніми головними господарськими заняттями було тваринництво, землеробство, виноградарство та

виноробство.

Історично-традиційною галуззю молдавського господарства було тваринництво. Проте в кінці XIX ст. спостерігається тенденція до значного скорочення тваринницької галузі та розширення землеробства в молдавських господарствах Півдня України. Тенденцію до скорочення тваринництва та розширення землеробства можна простежити на прикладі люстраційних актів молдавських сіл Подільської губернії. Якщо у с. Кетроси Ямпільської волості у 1878 р. під сінокосами та пасовищами було 37% всієї землі, то в 1909 р. лише 16%. Така ж картина спостерігається нами і в іншому молдавському селі Велика Кісниця, однойменної волості, де з 1872 по 1908 рр. площа пасовищ та вигонів скоротилася на 20,5% [6].

З дослідження землеробської галузі господарства молдаван Півдня України другої половини XIX - початку XX ст. дізнаємося, що вони здавна вирощували різні сільськогосподарські культури: зернові - пшеницю, кукурудзу, жито, просо, ячмінь, овес; технічні - коноплі, соняшник, тютюн, різноманітні овочеві, бобові, баштанні культури. Зернове господарство являло собою важливу галузь землеробства молдавського народу України, характерною особливістю якого було значне поширення посівів кукурудзи. Знайдено багато свідчень того, що саме молдавани запровадили посіви кукурудзи на Півдні України та досягали у її вирощуванні значних успіхів [23].

Поширеним видом ремесла молдаван Півдня України була вишивка. Свідчення про це знаходимо у звіті Подільського губернатора за 1886 р. Там зокрема вказувалося: в с. Клембівка та Яланець Ямпільського повіту здавна займаються вишивкою. Місцеве населення сформувалося із волохів, що змішалися з українцями. В узорах та способах вишивки золотом та сріблом тут здавна сформувався особливий стиль, що полягає в поєднанні мотивів волоських та українських. У 1884 р. клембівським вишивальницям було замовлено вишивку для імператриці, а в 1885 р. вони знову отримали таке замовлення. Таким чином, за клембівськими вишивальницями закріпився авторитет найкращих вишивальниць мішурою в Росії" [9].

Головна купецька торгівля закордонними товарами здійснювалась в губернському місті Кам'янець-Подільському і в повітовому місті Могильові. Купецтво складається переважно з євреїв, а також вірменів, греків, великоросійських і природніх місцевих жителів, незначної кількості німців і італійців. До першої гільдії купців по усіх містах в Подільській губернії належить не більше десяти осіб, які мають капітали від 16000 до 18105 рублів. Приєднання місцевого краю до Росії сприяло розквіту торгівлі. Відкриття в Одесі порту і розвиток морської торгівлі сприяли збагаченню цієї губернії. Але знатні галузі торгу, тобто місцевого виробництва, знаходились не у купців, а в руках поміщиків, які свої продукти, такі

як пшеницю арнаутку і звичайну двох видів жовту і білу, квасоллю або турецькі боби, зелений й сушений горох, сочевицю, кукурудзу, сало свиняче солоне в короваях, а яловиче і овече у бочках, сушені сливи з повіту Гайсинського, Вінницького, Брацлавського, Могилівського, Ушицького, Ямпільського, Ольгопольського, Балтського і частини Літинського відправляють від себе прямо в Одесу по укладеним з іноземними купцями контрактам і без контрактів, і гаряче вино по контрактам з Херсонськими відкупниками посилають в Херсонську губернію, а деякі на Дубосарську митницю в Херсонській губернії при річці Дністер відправляють в Молдову.

Така необхідна життєва річ, як є сіль, заслуговує особливого опису. Ця губернія своєї солі не має, а доставляється з Галіції Австрійського володіння (біла сіль в стопках), з Молдавського князівства льодова великими дробами або шматками, а з Криму трьох сортів – сіра, біла (звана білозеркою) і дрібна, добре мита, що називається крупкою. Провезення солі з Галіції і з Молдови відбувається через пограничні митниці. Поміщики і поселяни найближчих повітів до Галіції доставляють туди на підводах дозволений до пропуску хліб і інші продукти власного придбання, а в зворотну дорогу привозять білу в стопках сіль.

Стосовно молдавської льодової солі, тамтешній уряд віддає знатну кількість на відкуп переважно своїм боярам, які передають іншим, у тому числі деяким людям і в Подільській губернії з перевезенням на молдавських підводах в магазейни до Дністра і в місто Могильов, звідки обивателі для себе і для промислу отримують і розвозять по губернії; деякі ж промисловці звідси відправляють підводи в Молдавію за сіллю до самих місць її добування.

З Молдови привезено льодової солі великими дробами або шматками 257,606 пуд, куплена вона з постачанням за 250 верст до Дністра по 55 копійок, за що припадає на асигнації 141,683 рублів 30 копійок. Всього солі в Подільську губернію ввезено 528,206 пуд, ціною з доставкою до межі на 362,283 рублів 30 копійок.

Відомості про ввезення в Подільську губернію солі, її види, місце походження, кількість і ціни протягом 1805 року наведено у табл. 3.

Відомості про ввезення в Подільську губернію солі, її види, місце походження,
кількість і ціни протягом 1805 року

Назва повіту	Кримської						Цесарської білої в стопках	Молдавської льодової великими дробами або шматками		
	Сірої		Білозерки		Дрібної, добре митої, що називається крупкою					
	Пуди									
	рублів	копійок	рублів	копійок	рублів	копійок	рублів	копійок	рублів	копійок
Кам'янецький	-	-	-	-	-	-	1	10	1	22 ¹ / ₂
Ушицький	-	-	-	-	-	-	1	47	1	33 ³ / ₄
Проскурівський	-	-	-	-	-	-	1	52	1	35 ¹ / ₄
Летичівський	-	-	-	-	-	-	1	34	1	38
Літинський	1	8	-	-	-	-	1	44	1	33
Брацлавський	1	10	1	11	1	17	-	-	1	50
Вінницький	1	-	1	20	1	-	1	50	1	70
Гайсинський	1	43	-	-	-	-	-	-	1	45
Ольгопольський	1	41	-	-	1	60	-	-	1	45
Балтський	1	24	1	7	1	27	-	-	1	28 ³ / ₄
Ямпільський	-	-	-	-	-	-	-	-	1	58
Могилівський	-	-	-	-	1	81	1	55	1	48 ¹ / ₂

Ямпільський повіт граничить на півночі з Вінницьким, на сході з Брацлавським і Ольгопольським повітами, на півдні – з Молдавією, а до заходу з Могильовським повітом. Повітовим містом числиться містечко Цекинівка, яке належить її казні по купівлі від князя Олександра Любомирського, розташоване на пологому узгір'ї при Дністрі проти Молдавського цинутного міста Сороки. Жителі Цекинівки – це селяни, між яких більша частина молдован; є декілька і міщан євреїв. Але «присутственные места» (державні заклади) переведені в той час з Цекинівки в містечко Ямпіль, по якому повіт найменування отримав. Належить воно частиною казні і положення має при гирлі річки Русови у підшви гори на лівому березі Дністра. Ямполью в 1796-му році лютого 11-го дня імператрицею Катериною другий конфірмовано герб, в зеленому полі зображена справа наліво протікаюча срібна річка, на якій в правій стороні показуються частини порогів, на березі в нижній частині щита

видно з боку корми два судна, що будуються, з підпорами по положенню цього міста нижче порогів при річці Дністер, яка вже не має перешкод вільному плаванню та припускає всю зручність до влаштування тут верфі для суден. У цьому містечку нараховується будинків 328, церков 2, каплиць або католицьких часовен 1, єврейських шкіл 3, крамниць 32, магазин один, жителів чоловічої статі 706, жіночої 814 душі. Інші містечка наступні: Яруга, Чернівці, Шаргород, Мурафа, Червоне, Дзюрилів, Томашпіль, Комаргород і Марківка і 160 селищ [17, с.90].

На Триверстій військовій карті території Австро-Угорщини (датована 1910 р.), де на листі 46–48 зображені прилеглі до Середнього Дністра українська й молдавська території, позначені молдавські поселення з назвами Флеминда, Ратуш, Кетроси [20]. Це дає підстави думати, що відповідні ойконіми на Ямпільщині є перенесеними назвами, що опинилися тут разом із переселенцями з відповідних молдавських поселень.

Один із сільських кутів с. Пороги називається Кайна́рики. Сьогодні цю назву мешканці села вже не можуть пояснити. І не дивно, бо, як ми припускаємо, вона дуже давня і пов'язана з тюркським словом кайнар, що означає «джерело, яке сильно б'є». На території Молдови є річка з тюркською назвою Кайнар (права притока Дністра), що дала назву й поселенню, яке стоїть на ній, – Старий Кайнар. Це може означати, що назва кутка в Порогах також пов'язана з появою в цьому селі молдавських переселенців з-над Кайнару.

Інший мікротопонім Гертопи, Гиртопи (н. у. Підлісівка; н. с. к., Михайлівка, н. у., н. с. к. Качківка) (від молд. хиртоп «яр») також перегукується з назвою річки та поселення на території Молдови Гертоп [21], що дозволяє припускати, що їх поява на Ямпільщині теж пов'язана з молдавськими переселенцями з відповідної території.

Ще відчутніший молдавський слід у мікротопонімії сіл Ямпільщини. Саме з молдавською мовою пов'язані назви: Вальбуша (н.у., н.с.р. Миронівка); Валярєдина (н.у., Качківка); Валястін (н.у., Качківка); Базилів яр (Ратуш), Базилькова долина (назва мокрої балки, Миронівка) – від молд. імені Базиль, Базилько (укр. Василь, Василько); Бакалєря (н.у., Велика Кісниця), Великі Лакі (н.п., Качківка), Лак (н.с., качківка); Малі лаки (н.п., Качківка) – від молд. лак «озеро»; Маркова Одая (н.п., н. сін., Велика Кісниця), Одая (н.г.м., н.л., Безводне; н.к.с., Михайлівка; н.п. Михайлівка) – від молд. одая 'хутір'; Ридиляга (н.л., Слобода-Підлісівська) – від молд. рєдие 'ліс'; Шіпіт, Шіпот (н.дж. Клембівка, Слобода-Підлісівська, Михайлівка, Писарівка) – від молд шіпот «джерело»; Штубей (н.п., н.у., Велика Кісниця); Штуббій (н.дж. Дзигівка) – від молд. штубей «колода (для бджіл)»; Хзури (н.у., Слобода-Підлісівська) – від молд. язурь 'ставок'; Костишина гора (Біла) – від молд. імені Костиш.

Проте контакти з молдавським народом не були такими односторонніми, як виглядає

на перший погляд. Українці з Ямпільщини також часто мандрували за Дністер: вони відвідували відомий сороцький ярмарок, возили хліб до Бендер та Маяків, а також дуже любили ходити прощами до молдавських монастирів. До речі, ця любов до молдавських святинь не згасла й дотепер.

Взаємний вплив української та молдавської народних культур відбився також у традиціях мистецтва вишивки Ямпільського краю. Так, у с. Клембівка, що віддавна славиться також своїми вишивальницями, місцеве жіноцтво гаптувало сорочки для продажу як в українському, так і молдавському стилі. До речі, саме молдавським впливом пояснюють також переважання жовтого та чорного кольорів у місцевій вишивці [20].

Цікава історія добросусідства стосується і освіти. В 19-поч. 20 ст. в Ямполі була гімназія, яка мала назву «Ямпольская восьмиклассная классическая гимназия». Утримували її ямпільські купці Волох, Берман, Лернер, Бірнер, Голгерн, Балабан, Говшик, Фука, гальжбіївський поміщик Сарнецький та молдавський поміщик Міхайловський. Ці прізвища згадує у своєму щоденнику ямпільчанин Владислав Хоростовський, який у 1920-ті роки був комсомольським активістом, а пізніше репресований радянською владою. Про молдовського мецената він пише: «Поміщик Міхайловський з Косовуц дуже був багатий і допомагав Ямпільській гімназії». Подейкують, що після революції 1917 р. Міхайловський втік на Ямпільщину.

Загалом до 1917 року жителі Дністровського Побережжя «жили зовсім дружно, одні поруч других». Про це згадує Д. Кетрос (Косаківський), автор спогадів «Так творилося Українське військо 1917-1919 років» [10].

Але коли вибухнула революція, ідеї большевизму захопили багато молдаван - вони давали прихисток большевицьким воякам і часто і самі воювали в їх загонах. Події на теренах Побережжя були такими ж буремними, як і скрізь у той час. «Коли румуни зайняли Бесарабію, то багато молдован перейшли через Дністер і знайшли притулок між своїми братами на лівому березі Дністра» - згадує Д. Кетрос [10, с.42]. Про їх бажання і настрої свідчить важливий історичний факт – навесні 1918 року п'ять з восьми повітів Бесарабії прийняли рішення про приєднання до України – Аккерманський, Бендерський, Ізмаїльський, Сороцький та Хотинський. Втім молдовський парламент ухвалив рішення про запрошення румунських військових для забезпечення належного порядку на території Бесарабії. Королівська Румунія цим негайно скористалася, ввівши свої війська, і вже 9 квітня 1918 року була проголошена Злука Бесарабії з «матір'ю – Румунією». В тому ж році Румунія розгорнула вздовж Дністра прикордонні військові комунікації і створила ряд митних пунктів, чим реально засвідчила перенесення свого кордону на правий берег Дністра. З того часу, аж до 1940 року суворий прикордонний режим і ворожість ідеологій зробили

спілкування жителів прикордонних районів по обидва береги Дністра майже неможливим. Перетин кордону став небезпечною для життя справою, оскільки відбувався нелегально. Місцеві люди, щоб вижити не припиняли торгівельно-економічних стосунків. Для влади вони були контрабандистами і це стало зручним приводом для масових репресій серед жителів Ямпільщини загалом - значна кількість заарештованих проходила за звинуваченнями у зносінах з контрреволюційною метою з іноземною державою, економічно-контрреволюційній діяльності, шпигунстві на користь Румунії. Жорна репресій мололи долі безвинних людей.

Оглядаючись на ті роки, зараз можна сказати, що рішення молдовського парламенту в 1918 р. уберегло молдован і від масових репресій 1930-х років і від величезної гуманітарної катастрофи 20-го століття – Голодомору, якого зазнали українці. Тисячі страждених людей звідусіль приходили на Ямпільщину в пошуках їжі зі сподіваннями, що на кордоні живеться легше... Для більшості з них Побережжя і води Дністра стали вічним притулком... Місцеві мешканці теж голодували і самі з розпачем дивилися на молдовський берег, де сусіди жили нормальним життям. Деяким вдалось туди втекти. В архівах збереглися секретні донесення партійному керівництву Вінницької області про повстанські настрої окремих соціальних груп області за березень 1932 року. З них дізнаємося, що «в ряді прикордонних сіл Ямпільського району, особливо у с. Велика Кісниця зафіксовані масові розмови і тенденції про перехід до Румунів разом з жінками і дітьми. Поряд з цим, посилено розповсюджуються чутки, що цілі села йдуть в Румунію. Так, кісничани розповідають, що в Кузьміні пішло в Румунію 30 сімейств, в Грушці-10, їх не змогла затримати охорона кордону, бо людей було дуже багато. В с. Кетроси посилено ходять чутки про масові переходи із Грушки і Камненки в Румунію. За цими чутками на правий берег Дністра із Грушки емігрувало 50 сімейств, а з Кузьміна-15. На підставі цих чуток, під час базару в селі Велика Кісниця відзначались розмови, які носили масовий характер: «Навесні тут буде обов'язково Румунія і хто втік на той берег - дуже добре зробив. Навесні всі люди повстануть і прийдуть до Дністра і будуть кричати, щоб румуни дали допомогу. Люди тікають туди від радянської влади тому, що влада забрала увесь хліб». Всі ці чутки і розмови підтримують серед селян тенденції до еміграції з сім'ями на румунську сторону. Поряд з цим ведуться розмови, що в Румунії дуже дешевий хліб, що там робітник за один день отримує рубль, за який можна купити два пуди кукурудзи [5, с.239].

Голодні роки на Ямпільщині описав український письменник, наш земляк із с.Біла Павло Іванович Наніїв у повісті « Лозинава труна». За рукопис твору він отримав 12 років таборів, а в ньому збережена історична правда.

Автор згадує дореволюційні часи, коли жителі українського берега кожної неділі ходили в молдавське місто Сороки на ярмарок, а молдавське населення постійно мололо зерно в українських млинах. Великі свята справляли разом, молилися в одній церкві. Українські парубки женилися на молдаванках, молдавські хлопці залицалися до українських дівчат.

З установами державного кордону спілкування звелось до епізодичного листування, а з 1922 року листування було заборонено. Більше того, люди змушені були приховувати про те, що мають родичів за кордоном – таких примусово виселяли з прикордонного району в глиб країни або до Сибіру. У родині Павла Нанієва його тітка Килина в 1916 році вийшла за молдованина і поселилася в Сороках. За радянської влади зв'язок був втрачений, про Килину згадували пошепки. За іконою зберігалось її єдине фото і конверт з останнім листом. В часи Голодомору багатодітна родина Нанієвих тішилась думкою, що хоч Килина не голодує і сита хлібом.

Те, що за Дністром жилося краще, ніж на радянському березі, українські селяни знали добре. Молдавські села виднілись, як на долоні і в них люди бачили котів на вулиці, діти рахували лелек у гніздах на дахах села Голошниця. Дивлячись на той берег, люди заздрили, що там на кожному обійсті і коні, і вівці, і корови та птиця, великі скирти пшениці, і в церкві щонеділі дзвонять - тут нічого цього не було.

Мріючи хоч раз наїстися досхочу одинадцятирічний хлопчик Павло Наніїв разом з шкільним товаришем вирішили перейти кордон через Дністер і добратись до тітки Килини в Сороки. Тоді на кордоні не було колючого дроту і слідової смуги, прикордонники ходили вздовж Дністра пішки або їздили верхи. Місцевим мешканцям дозволялось купатись в Дністрі, прати білизну, напувати скотину і на прибережних схилах випасати худобу. Не дозволялося під час купання запливати до середини Дністра і перемовлятися через річку.

Раннього березневого ранку 1933 року, коли на Дністрі ще не скресла крига, двоє українських хлопчаків дісталися протилежного берега. Українські прикордонники дітей не помітили, а от на іншому березі, за декілька кілометрів від Сорок, їм трапився румунський прикордонник на гнідому коні. Діти зібрались тікати, та вартовий сіпнув за вуздечку, збочив праворуч, щоб звільнити для хлопчиків дорогу, і вони пішли далі.

Малий Павло добре вивчив тігчину адресу в Сороках: вулиця Йона Нямцу, 10. Коли тітка Килина зрозуміла що то за гості, кинулася обнімати, цілувати племінника. Вона плакала, водночас і радіючи і боячись, що діти перейшли кордон, через який вільно не ходять. Дітей пригостили борщем та макаронами із бринзою. Павло Наніїв згадує, що саме там, в Сороках в 1933р. вперше в житті побачив макарони. Він розповів тітці, що в селі дуже голодно і він прийшов, щоб наїстися хліба.

Дядько Микитей – тітчин чоловік був городовиком, носив форменний одяг - привітно зустрів гостей. Коли діти поїли і полягали спати, він наміряв дитячу ступню конопляною ниткою, а потім з'явився додому з черевичками в руках і новісінькою білизною за пазухою своєї шинелі. Обох хлопчиків і взули, і одягнули в нову одягу, викинувши їхнє перелатане лахміття.

На третій день гостювання тітка пошила їм торбинки, поклавши по вузлику рису, цукру, ковбаси. Дядько Микитей вийняв із шафи золоту монету царської чеканки-червінець. Павлу наказали передати монету батькові, щоб той за неї купив в Ямполі в «Торгсині» усе, що треба. У цих комерційних магазинах за золото можна було придбати що завгодно.

Повертаючись із Сорок, двічі чи тричі хлопчики зустрічали румунських прикордонників, але ті їх не займали. А від радянських прикордонників дісталось добряче - дітей відшмагали для науки. Але це були дрібниці, враховуючи, що вдало захований червінець благополучно дійшов до родини. Та монета із Сорок врятувала багатодітну сім'ю від голодної смерті. Коли мама почула в Ямполі, що за червінець належить центнер борошна – знепритомніла від радощів. Але таке щастя усміхалось рідко кому. Через те, що багато людей кидалися в Дністер і намагалися дістатися Бесарабського берега в пошуку порятунку від голодної смерті, прикордонники отримали наказ стріляти у кожного порушника. Але над голодом страх не владний і люди свідомо кидалися в Дністер, щоб знайти там жадану смерть і звільнитися від неймовірної муки [13, с.80].

В ті жахливі голодні роки розпочалося будівництво Могилів-Ямпільського укріпрайону. Система фортифікаційних споруд і оборонні лінії на підступах до них надзвичайно посилили прикордонний режим, який протримався до 1940 р. Сталін, ділячи з Гітлером Європу, змусив Румунію вивести свої війська з Бесарабії та Північної Буковини і ввів туди війська Червоної Армії. Рішенням Політбюро ВКП(б) від 2 липня 1940 р. ці землі увійшли до складу УРСР, а за місяць рішенням Верховної Ради СРСР було утворено Молдавську РСР. В повоєнний період історія добросусідства отримала новий могутній поштовх.

Під час підготовки до 50-річчя Великого Жовтня, партійні організації Ямпільського району спрямовують зусилля трудящих на виконання соціалістичних зобов'язань ювілейного року по виробництву валової і товарної продукції промисловості і сільського господарства, по культурно-побутовому будівництву і піднесенню матеріального та культурного рівня життя населення [2, с.110-111]. В архівних матеріалах зазначається, що в березні 1967 проведено день республіки в Молдови, а Сороцький район Молдови проведе день своєї республіки в Ямпільському районі. Організовано екскурсії по революційних і бойових місцях. В січні спільно з Сороцьким райкомом комсомолу Молдавії проведено факельний

похід дружби юнаків і дівчат по місцях революційної і бойової слави в Ямпільському і Сороцькому районах [2, с.111].

Співпраця Ямпільського і Сороцького районів впродовж десятиліть стала взірцем дружби, партнерства в різних сферах і надзвичайно теплих людських стосунків. Чимало жителів Ямпільського району працювали в Сороках, здобували там освіту. До сьогодні частина наших земляків живе і працює в Молдові. Натомість, чимало молдован працювало і працює в установах і підприємствах Ямпільщини.

Змішані шлюби, поєднані долі, родини, друзі, спільність в культурі, релігії, звичаях, народних промислах, побуті, традиціях місцевої кухні, запальних мелодіях і танцях - все це для жителів наших районів природні речі, з яких і складається неповторний колорит Дністровського Побережжя.

Про добросусідство можна наводити дуже багато прикладів. На березі Дністра підводились підсумки змагань між двома районами з величезними народними гуляннями. Традиційними стали обмінні концерти. Проводились дні Ямпільського району в Сороках і Сороцького району в Ямполі з виставками-продажами продукції, виробами майстрів народної творчості, виступами мистецьких колективів.

Відомий на Ямпільщині хореограф Віктор Чиж згадує, як в 70-ті роки минулого століття ставив танці для учнів Косеуцької школи. Танець румунських циган оваціями, на біс зустрічали в Сороках, а з танцем україно-молдовської дружби діти зайняли перше місце на огляді в Кишиневі і були нагороджені сценічними костюмами. Акомпаніатор із Косеуць Четулян допомагав у підготовці танців ямпільським школярам [22].

Люди запросто їздили до сусідів через річку щось купити або продати, скуштувати вина, відпочити. Туристичні бази, прогулянки на катері по Дністру приваблювали і відпочивальників – до нас приїздили гості з відусіль. Українсько-молдовська гостинність, щирість людей і місцевий колорит змушували полюбити цей край назавжди. Всі гості Ямполья знали, що такого вина, як в Косеуцах вони більше ніде не скуштують і, через багато десятиліть пронесли добру згадку про ті часи.

В 1991 році, зі здобуттям незалежності, обидві країни почали розбудову державного кордону по обидва береги Дністра. Ментально люди важко сприйняли нововведення, адже виросло декілька поколінь, які звикли їздити в Молдову та в Україну без прикордонного і митного контролю і почувати себе там як вдома. З часом до кордону звикли, однак багато налагоджених зв'язків було втрачено. Але не втрачено головне-добросусідство між нашими країнами, між Ямпільським і Сороцьким районами. Його багатовікову історію продовжують писати сучасники. Традиції не втрачаються.

За кількістю українці є другою найбільшою етнічною меншиною в Республіці

Молдова. За даними перепису 1989 року загальна кількість українців у Молдові складала приблизно 600.000 осіб, що складає 13.8% у етнічній структурі Республіки Молдова. Перепис 2004 року показав, що в Молдові проживає 282 198 українців (за виключенням регіонів лівого берегу Дністра) [4, с.7]. За даними т. зв. Міністерства економіки невизнаної Придністровської Молдавської республіки (перепис 11 листопада 2004 року) населення Придністров'я складало 555 500 осіб; 28.8% або 159.984 осіб серед них були українцями. Українці, що проживають на обох берегах Дністра, зіштовхуються із багатьма проблемами, проте перш за все слід зазначити про питання освіти. Незважаючи на те, що дуже багато українців проживає на території Молдови, особливо відчутними є проблеми саме у сфері освіти. Через реформу освіти у Республіці Молдова кількість шкіл, де викладаються мови меншин постійно зменшується. У 2000 році існувало 78 шкіл, де навчали української мови та літератури, у 2007 році – 57, станом на сьогодні – 50 навчальних закладів (ліцеї та гімназії), де вивчають українську мову (лише 2 заклади на правому березі Дністра, де українська є мовою викладання, та 4 заклади на лівому). Навчання зазвичай обмежується 3 годинами на тиждень для вивчення української мови, літератури та традицій (українська мова викладається у російських школах). Незважаючи на те, що у 2017 році Міністерство освіти Республіки Молдова рекомендувало навчати української мови замість російської, лише деякі з навчальних закладів взяли до уваги цю пораду.

Щороку Посольство України у Республіці Молдова фінансово допомагає у виданні українських книжок у Молдові, але його кошти є обмеженими. Як результат вищезазначеного українці у Молдові за деякими виключеннями не асоціюють себе із Україною, мають недостатнє розуміння процесів, які відбуваються в Україні, та належать до більшої російськомовної меншини у Республіці Молдова. Окрім того, їх українська ідентичність є дуже слабкою.

Очевидно, що як Україна, так і Молдова повинні бути зацікавлені, з одного боку, у зміцненні зв'язків української меншини з Україною як державою та, з іншого боку, в підвищенні лояльності українців до держави перебування. Проте систематична робота в цій галузі не відбувається, і це питання має розглядатися набагато серйозніше [4, с. 8].

Дослідження засвідчило, що на сьогоднішній день в Сорокському районі (Республіка Молдова) українці в складі молдаван займають 4,75 % (рис. 2).

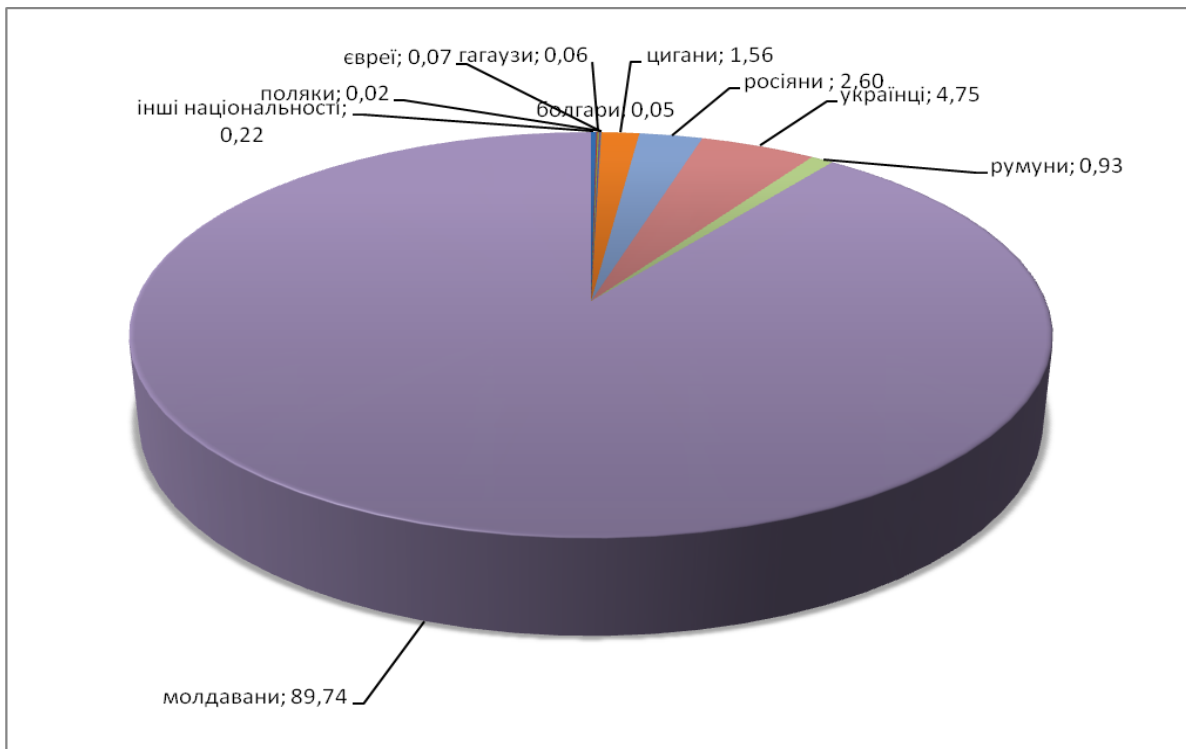

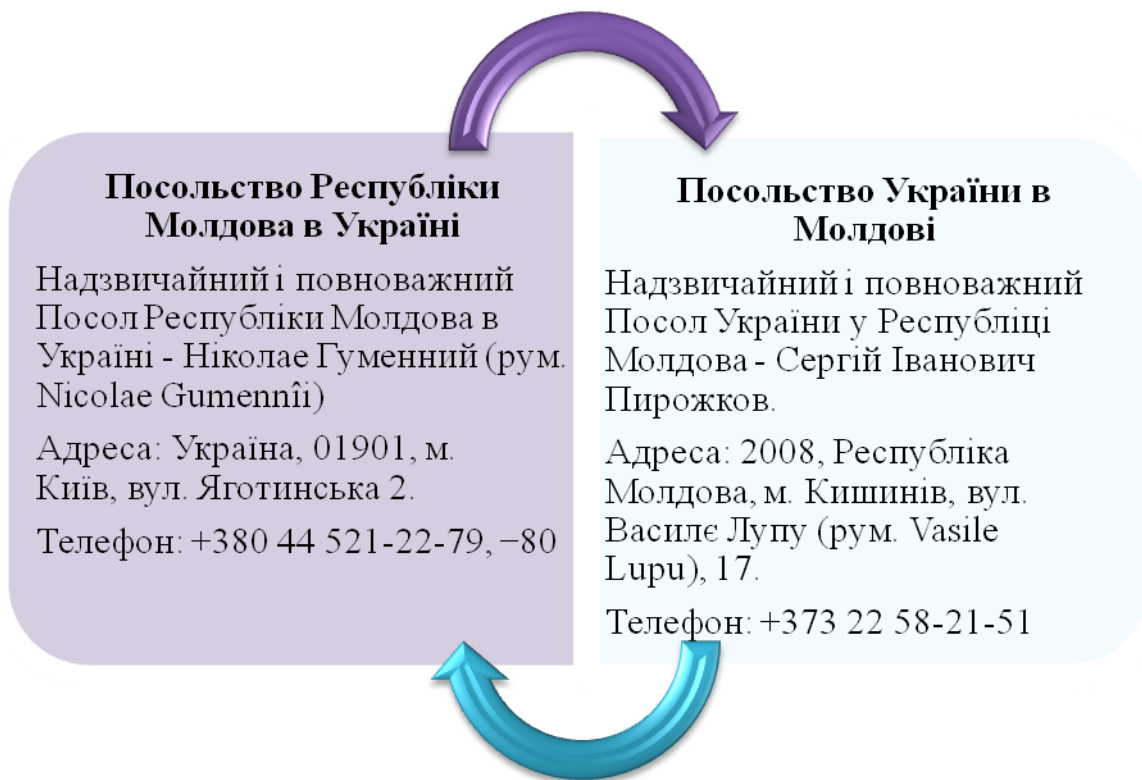
Рис. 2. Структура національного складу населення Сорокського району (Республіка Молдова) у 2017 р., %

Дипломатичні відносини між Республікою Молдова та Україною були встановлені 10 березня 1992 р. Перший офіційний візит президента України Л.Кравчука до Молдови відбувся 23 жовтня 1992 р. Під час візиту був підписаний «Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво між Україною і Республікою Молдова».

Законом N 238/94-ВР від 10.11.94 ратифіковано Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах.

29 серпня 1995 року підписана Консульська конвенція між Україною та Республікою Молдова.

18 серпня 1999 року між Україною та Республікою Молдова підписано Договір про державний кордон.

Взаємні інтереси України та Республіки Молдова щодо забезпечення стабільності та безпеки у регіоні актуалізувалися і сторони мають узгоджену політику щодо врегулювання Придністровського конфлікту, а також щодо принципів непорушності кордонів та територіальної цілісності України та Республіки Молдова.

Між Ямпільським та Сорокським районами підписана Угода про торгівельно-економічне та соціально-культурне співробітництво, яка охоплює різні аспекти співпраці.

З 2005 року обидва райони долучені до місії Європейського Союзу з питань прикордонної допомоги Україні і Молдові - EUBAM. Обидві сторони працюють над модернізацією контролю спільних кордонів у відповідності європейським стандартам.

З 2012 р. Ямпільський і Сорокський райони увійшли до Єврорегіону «Дністер», який створено з метою покращання транскордонного співробітництва в галузі економіки, торгівлі, науки, освіти, культури, туризму, спорту, реалізації екологічних та транскордонних проєктів. Історія добросусідства продовжується, спираючись на давні традиції і зв'язки. Так само, як і раніше, офіційні і мистецькі делегації беруть участь у важливих заходах, що проводяться в Ямпільському та Сорокському районах: День незалежності, День міста, Фестиваль яблук в Сороках, «Вино і голубці» в Цекинівці, «Дністровський вінок» в Качківці тощо. Молдовська культура присутня в концертах Ямпільщини, в т.ч. під час творчих звітів Ямпільського району у Вінниці в різні роки. Неповторний колорит Дністровського Побережжя завжди викликає захоплення. В ньому віддзеркалені і взаємний вплив культур і традиції дружби та братерства. Коли сорочани танцюють український гопак, а ямпільчани молдавську польку –

зали аплодують їм стоячи. Традиційною стала участь спортсменів обох районів у змаганнях з футболу, вільної боротьби, рукопашного бою, дзюдо. Відбувається обмін груп дитячого відпочинку і оздоровлення. Ну і, звичайно, продовжується розвиток місцевої торгівлі, підтримуються родинні і дружні стосунки. Ці фактори мають безпосередній вплив на економіку районів та питання безпеки.

Поряд з дружбою між районами, підтримуються партнерські відносини між громадами - в липні 2017 підписана Угода про співпрацю в торгівельно-економічній та культурній сферах між селом Клембівка Ямпільського району і комуну Рублениця Сорокського району. Чотири роки поспіль в Ямпільському районі за підтримки Єврорегіону «Дністер» та Ямпільської РДА відбувається міжнародний дитячий фестиваль «Діти України і Молдови за мирне Європейське майбутнє» - яскраве свято дружби та мистецтва.

Наприкінці 2017 року два береги Дністра поєднались в реалізації нового унікального проекту «Сільський туризм - вірний крок на шляху покращення транскордонного співробітництва між Ямпільським районом (Україна) та Сорокським районом (Республіка Молдова)» в рамках Програми Східного Партнерства ЄС. Поруч з досягненням основних цілей, проект робить найголовніше – він продовжує багатовікову історію добросусідства, надає їй нових можливостей і перспектив, зближує людей, розширює коло друзів. Мешканці Дністровського Побережжя пишуть нові сторінки свого життя...Із глибини віків у майбутнє...

Важливим здобутком стало підписання 19 жовтня 2017 р. у Києві Програми співробітництва у сфері культури між Міністерством культури України та Міністерством просвіти, культури і досліджень Республіки Молдова на 2017-2021 роки, яка набрала чинності 18 січня 2018 р. Документ закладає необхідне нормативно-правове підґрунтя для здійснення співробітництва у сфері культурних обмінів, розвитку креативних індустрій, мистецтва, кіно, бібліотечної і музейної справи; співпраці між навчальними закладами у сфері культури і мистецтва.

Література:

1. Бачинська О. А. Українське населення Придунайських земель XVIII -початок XX ст. / Олена Анатоліївна Бачинська. – Одеса: Астропринт, 2002. – 328 с.
2. В єдиному строю – до спільної мети: документи і матеріали про економічні й культурні зв'язки трудящих Вінницької області з трудящими областей братніх радянських республік (1946-1977). – Одеса: «Маяк», 1980.
3. Гацак В.М. Фольклор и молдавско-руско-украинские исторические связи. Москва:

Наука, 1975, 223 с.

4. Герасимчук Сергій. Україна та Молдова – нові виклики та можливості у двосторонніх відносинах // Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017 – 16 с.

5. Голод та голодомор на Поділлі 1920-1940 рр. Збірник документів та матеріалів / Обласна редколегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією (голова І.С. Гамрецький, заступники голови В.П. Лациба, С.С. Нешик та ін.) / Автори-упорядники: Р.Ю. Подкур, В.Ю. Васильєв, П.М. Кравченко, В.П. Лациба, І.П. Мельничук, В.І. Петренко. – Вінниця, 2007. – 704 с.

6. Державний архів Вінницької області. - Ф.295. - Оп.1. - Спр.29. - Арк.29.; Спр. 64. - Арк.16.

7. Зибачинський І.В. Соціально-економічний, суспільний та культурний розвиток Північної Бессарабії у другій половині XIX – на початку XX ст.: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук 07.00.01 – Історія України Чернівці – 2005.

8. Кабузан В.М. Народы России в первой половине XIX века, численность та этнический состав. – М., 1992. – С.165.

9. Кам'янець-Подільський міський державний архів. - Ф.228. - Оп.1. - Спр.186. - Арк.58-59.

10. Кетрос Д. Так творилося Українське військо 1917-1919 років. – Лондон, 1958. – 64 с.

11. Маргаритов С. Старообрядцы северной части Бессарабии // Кишиневские епархиальные ведомости. 1893. -№ 3. - С. 64.

12. Мельник К. На Днестровском Побережьи - Киевская старина. – К., 1887. Т.XVIII.

13. Нанійв П.І. Лозинова труна: док.-біогр. повісті та оповідання. – Київ: Укр. письменник, 2001. – 274 с.

14. Наулко В. Формування молдавського етносу і сучасні етнічні процеси в Україні // Молдавани України. Історична ретроспектива та сучасність. – Одеса, 2000.

15. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине (историко-этнографический очерк) / В.И. Наулко. – К., 1975. – 274 с.

16. Національний архів Республіки Молдова. Ф. 2. - Оп. 1. - Спр. 8021.

17. Описи Подільської губернії кінця XVIII - початку XIX ст. /Укладачі, автори вступної статті С.А.Копилов, А.Б.Задорожнюк. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. - 124 с.

18. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г./ Издание Центрального статистического комитета министерства внутренних дел ; [Под ред. Н.А.

Тройницького]: в 89 т. - Т.ІІІ : Бессарабская губерния. - СПб., 1905. - XXIV, 254 с.

19. Пуряєва Н. До питання про укладання регіонального словника ойконімів // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 1997. – Вип. ІІ. – С. 187–192.

20. Пуряєва Н. Ямпільщина в назвах: наукова праця. – Київ, 2018.

21. Пуряєва Н. Локальні особливості ойконімії Ямпільщини [Текст] / Н. Пуряєва // Slavica Ternopolensia. – 1997. – Вип. 4. – С. 70–73.

22. Спогади хореографа, педагога Чижа В.П. та танці в його постановці: Візуальна історія Ямпільщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: yampilhistory.com.ua

23. Тучинський В.А. Соціально-економічне становище молдавського населення півдня України в другій половині ХІХ - на початку ХХ ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>

24. Чорний С. Національний склад населення України в ХХ сторіччі. Довідник. Серія "Україна на межі тисячоліть". ДНВП "Картографія", Київ 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/nsklad/1897-podilska.html>.

25. Чубинський П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – Юго-Западный отдел / П. П. Чубинский. – СПб., 1872. – Т. VII. – Вып. 1. – 337 с.